

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

תוכן

- א. לדידהו נמי לא דחי 1
- ב. ערבה צריכה שיעור 2
- ג. ואינה ניטלת אלא בפני עצמה ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב 3
- ד. אפילו עלה אחד בכד אחד ... שקיל חביט חביט ולא בריך ... מנהג נביאים הוא 5
- ה. בני קרייתא ומקשקשין בכרמיה ואוכלין בזיתיה ... אפקר זיתיה לחשוכיה ותן פריטיא לקשקושי כרמים 6
- ו. תשמטנה מלקשקש ונמשתה מלסקל ... אברויי אילני אסור סתומי פילי שרי 6
- ז. אל יהלך אדם בערבי שבתות יותר משלש פרסאות ... אלא לביתיה אבל לאושפיזיה אמאי דנקיט סמיך 11

דף מד.

א. לדידהו נמי לא דחי

כבר נתבאר שמצות לולב להנטל ביום הראשון של חג בלבד¹, בכל מקום ובכל זמן שנאמר (ויקרא כג פסוק מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן. ואפילו בשבת, ובמקדש לברו, נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג, שנאמר (שם) וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים.

ובזמן שהיה בית המקדש קיים, חל יום השבת להיות בתוך ימי החג, אינו ניטל בשבת, גזרה שמא יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים, לילך אצל בקי ללמוד נענועו או ברכתו, כמו שגזרו בשופר. אבל אם חל יום הראשון בשבת ניטל, בכל המקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג בארץ ישראל, אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעים בקביעת ראש חדש, לא היו נוטלין הלולב מספק.

ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון, מפני שהוא מצוה מן התורה ואפילו בגבולין, נמצא נטילתו ביום הראשון חשובה משאר ימים, שאין דינו ודין

¹ רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז הלכה יג טו שו"ע ונו"כ תרנח א

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

שאר הימים שוה, שבשאר ימי החג, אין אדם חייב ליטול לולב אלא במקדש².

משחרב בית המקדש התקינו שיהיה לולב ניטל בכל מקום כל שבעת ימי החג זכר למקדש, ואסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון ואפילו בני ארץ ישראל שקדשו את החדש, מפני בני הגבולין הרחוקים שאינן יודעין בקביעת החדש, כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין, הואיל וחייב יום ראשון בכל מקום אחד הוא ואין שם מקדש להתלות בו. וגם בזמן הזה שאנו בקיאים בחשבון החדשים והחגים, נשאר הדבר כמות שהיה שלא ינטל לולב בשבת כלל לא בגבולין ולא בארץ ישראל ואפילו ביום ראשון.

ומשום כך לולב, ערבות והדסים הרי הם מוקצים בשבת חול המועד סוכות, ואסור לטלטלם, לכל צורך שהוא ודינם כמוקצה מחמת גופו³ אולם האתרוג, מכיון שמותר להריח בו בשבת⁴, מותר גם לטלטלו.

דף מד:

ב. ערבה צריכה שיעור

ביום שביעי, שהוא הושענא רבה נוטלים ערבה נוספת⁵, מלבד ערבה שבלולב, זכר למקדש⁶ שנטילת ערבה היה שם הלכה למשה מסיני.

² רמב"ם שם על פי הגמ' דף מג:

³ רמ"א ונו"כ תרנה ב

⁴ ואף שכתב המחבר בס"ס תרנ"ג שיש למנוע מלהריח בו היינו בשעה שהוא נוטלו לצאת בו או עכ"פ שהוא יום חול ומשום שראוי ליטלו לצאת בו ומשום ספק ברכה כמו שנתבאר שם, משא"כ בשבת שאיננו נוטלין בודאי ראוי להריח ולברך עליו ג"כ, ועוד אם מברך על פרי אחר ומכוין להוציא גם הנאת ריח זו בודאי יכול להריח בו וע"כ אינו מוקצה. מ"ב שם ה' וע"ע ערוה"ש סי' שח סע' יז, דלולב ואתרוג הם מוקצה מחמת ח"כ, דאדם מקפיד עליהם, וצ"ע, דהא מותר להריח באתרוג, וגם בס"י תרנה סע' ו מתיר הערוה"ש את טלטולו. ומהגרש"ז אויערבך זצ"ל שמעתי, דבזמננו האתרוג עומד רק למצוה ולא להריח בו, וצריך להיות כמוקצה מחמת ח"כ. שמירת שבת כהלכתה פרק כב הערה סב

⁵ שו"ע ונו"כ תרסד ד

⁶ ולא תקנו לנטלה כל ז' כמו בלולב, זכר למקדש דלולב אית ליה עיקר מן התורה דיום ראשון הוא מן התורה אף בגבולין עבדינן ליה זכר למקדש ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין די שנעבוד לה זכר למקדש יום אחד [גמרא] וקבעו יום ז' לערבה יותר מיום אחר כיון שבמקדש היה ג"כ יותר קדושה ביום זה שהרי היו מקיפין ז"פ ביום זה. מ"ב שם יא

הצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

וכן היתה מצותה בכל יום משבעת הימים היו מביאין ערבות וזוקפין אותן. הכהנים על צדדי המזבח, ואח"כ באין העם ונוטלין אותן משם ומנענעין אותן.

שיעור ארכה, כשיעור אורך ערבה שבלולב ג' טפחים. וכל הפוסל בערבה שבלולב, המבואר לעיל דף לג: פוסל בערבה זו. ועל כן יש ליזהר שלא יהיה גזול ולא יבש, ולהזהר דלא יהיה קטום בראשו, ורצוי שיהיה לה לבלבוב בערבה שבלולב

ועל אף שערבה כמושה כשירה מכל מקום יש להזהר שאם כמשו באופן שהעלים מתדלדלים כלפי מטה פסולה. ולכתחלה יותר טוב שיהיה לחין. שהרי במשנה להלן דף מה מבואר שהיו מניחין אותן בגיגיות של זהב, כדי שלא יכמשו, והוא משום הידור מצוה⁷.

מצד הדין אפשר לצאת בערבה שחבט בה חברו, אם נשאר בה לכל הפחות עלה אחד בבד אחד ולא נקטמה או נשברה⁸, אך נהגו להכין ערבות לכל אחד ואחת, וגם לקטנים וקטנות ויש שנהגו להכין גם עבור תינוקות בני יומן, והאב או האם חובטין את הערבות בעבורם⁹.

ג. ואינה ניטלת אלא בפני עצמה ואין אדם יוצא ידי חובתו

בערבה שבלולב

אינה ניטלת אלא בפני עצמה¹⁰, ולא יאגד דבר אחר עמה, שיהיה ניכר שהיא לשם מצוה, אבל אם יש בידו דבר אחר אין לחוש¹¹. אולם הרוצה לצאת ידי כל הדעות יאחזם במקום בו אין עליהם הציצה¹².

⁷ מ"ב שם יה

⁸ וכתב בשו"ת יחווה דעת חלק ג סימן מה נראה עוד שבמקום הצורך אפשר שלאחר שהבט הערבה בקרקע חמש פעמים, יכול למסור אותה לחבירו שיחבט בה גם הוא, וחבירו לחבירו, אלא שבכל הביטות הערבה צריכה הערבה להיות בשלימותה, ולפחות עם רוב העלים שבה, וכמו שכתב בספר ביכורי יעקב (סימן תרס"ד ס"ק ט"ז). והסכים עמו הגאון רבי חיים פלאנצי בס' רוח חיים (שם סק"ג). וכן פסק הגאון רבי יוסף בכ"ן איש חי (פרשת וזאת הברכה סימן ז'). ומכל מקום עדיין אפשר לקיים בה המצוה פעם שניה ושלישית, ואף על פי שבשו"ת זקן אהרן (סימן ל') הנ"ל צידד שאין לעשות כן, אין דבריו מוכרחים. וכן העלה להקל בשו"ת דבר יהושע חלק ג' (סימן ע"ד). וכן פסק הגר"ש ואונגר בשו"ת שבט הלוי (חלק יורה דעה סוף סימן נ"ח) וכן עיקר.

⁹ שו"ת זקן אהרן ח"א סי' ל', שו"ת דבר יהושע – אהרנברג ח"ד סי' ע"ד,

¹⁰ שו"ע ונו"כ שם ה

¹¹ שאינה כלולב ואין דין הציצה בין ידו לערבה בערבות ההושענה. שער הציון שם ס"ק טו

¹² שם מבכור"י

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

אין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב¹³, אפילו הגביה אותה שני פעמים אחד לשם לולב ואחד לשם ערבה, וי"א שיוצא בה אם הגביה אותה פעם שניה, לשם ערבה שיש היכר בזה שהוא לשם מצוה.

ואם התיר את אגד הלולב והוציא את הערבות ממנו, לאחר נטילת הלולב, יוצא גם בערבות אלו¹⁴. אך לדעת האר"י ז"ל אין לקחת ערבות שבלולב לצורך חבטה¹⁵.

יש מי שאומר¹⁶ שאין ליטלה עם הלולב בשעה שהוא יוצא י"ח, עד אחר שיברך ויטול וינענע את הלולב בתחלה¹⁷, ואם נטלה, עובר משום "בל תוסיף" (דברים ד, ב) ואחר הנענוע הראשון יכול הוא ליטלה עם הלולב, וכ"ש בשעת הקפחות סביב הבימה, ויש לחוש לדבריו¹⁸.

גם אחר נטילת ונענוע הלולב צריך לתפוס הערבה לבדה, להכיר שהיא חובה בפני עצמה כנזכר.

יש שנהגו ליטול הערבה עם הלולב בשחרית בשעת הנענוע ובשעת הקפה עד שעת החבטה, כדי לצאת כל הדיעות, שיש אומרים שמקיפים הבימה בלולב כלהלן דף מה. וי"א שמקיפים בערבה ולאחר ההקפה יסיר הלולב ונטילים הערבה לבדה כל זמן שאומרים תחנונים על המים, להכיר שהיא חובה כנזכר. אך המנהג היותר טוב שלא ליטלה עם הלולב כלל¹⁹, וגם האר"י ז"ל הזהיר מאוד שלא לחבר הערבה עם הלולב²⁰.

ויש שנהגו²¹ כהשל"ה להניח הלולב וליטול הערבה בשעה שמגיעים לפיוט 'תענה אמונים' ששם מזכירים הרבה על המים וערבה גדילה על מים, ומנענעים העת אמירת הפיוט, וחובטים בגמר אמירת ההושענות לפני קדיש תתקבל, ויש חובטים ההושענות לאחר קדיש. ועפ"י האר"י ז"ל אין להניח את הלולב ומיניו עד אחר קדיש, ואח"כ נטילים הערבה וחובטים אותה²². ומכיון שלא נענעו באמירת ההושענות, יש לנענע²³ הערבה מעט לפני חבטתה.

¹³ שו"ע ונו"כ שם ו

¹⁴ מ"ב שם כא

¹⁵ כף החיים סקמ"ב שלפי דברי האר"י ז"ל אלו אין לקחת את הערבה שבלולב לצורך ההושענות כי איך יהפוך מידת הפסד למדת הדין ונבורות. מ"מ בשעת הדחק שקשה להשיג ערבה אחרת, יש לסמוך על סברת האחרונים. שו"ת יחווה דעת חלק ג סימן מה

¹⁶ שו"ע ונו"כ שם ז

¹⁷ ואחר שנמלה מותר והטעם דהא קי"ל דשלא בזמנו של המצוה אינו עובר על בל תוסיף עד שיכוין להוסיף על המצוה, והכא כיון שעברה מצותו הוי שלא בזמנו והוא הלא לא כיון להוסיף על מצות לולב כ"א בשביל לקיחת הערבה. מ"ב שם כב

¹⁸ ואף על פי שמה שכתב שאם נטלה עובר משום בל תוסיף (דברים ד, ב) טעות הוא בעיני, מ"מ אין הפסד לחוש לדבריו, לשון השו"ע שם וסברתו שהרי פסק שמותר להוסיף כמה ערבות שירצה

¹⁹ כל זה ברמ"א שם ז

²⁰ מ"ב שם כו דלולב ומיניו מורים על הסדים והערבה הוא בחינת נבורות ואין לה מקום יחד, רק אחרי ההקפות וחבטה. כה"ח סקל"ב מכתבי האר"י ז"ל.

²¹ בכור"י סקב"א והובא מנהג השל"ה ג"כ במשנ"ב סי' תר"ס סק"ח

²² מובא במ"ב שם

²³ עיין ערוה"ש בעי' ג ז ויש שנהגו לנענע לארבע רוחות מעלה ומטה בדרך שעושים בלולב.

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדף היומי

מסכת סוכה

ד. אפילו עלה אחד בכד אחד... שקיל חביט ולא בריך ... מנהג נביאים הוא

מה שתקנו ליטול ערבה ביון השביעי הוא רק מנהג נביאים שהנהיגו את העם לעשות כן, ולא בתורת תקנה. ולא שייך לברך ולומר "וציונו" ולפיקח אין אין מברכין עליה כלל²⁴.

וחובט בה על הקרקע²⁵ או על הכלי פעמים או שלש²⁶. ובשם האר"י ז"ל כתבו שדוקא על הקרקע יחבוט ה' חבטות²⁷, וטוב לחבוט תחלה על הקרקע ה' חבטות ואח"כ על הכלים להסיר העלין וא"צ להסיר כל העלין²⁸.

י"א²⁹ שצריך לנענע בה. ונהגו לעשות שתיהן, מנענעים ההושענות בשעה שאומרים הושענות, ולאר"י ז"ל קודם החבטה כנוזר, ואח"כ חובטין אותה³⁰.

מעיקר הדין שיעור ערבה³¹ זו אפילו עלה אחד בכד אחד. אולם מכוער הוא להיות עלה אחד בכד אחד ועל כן נהגו לעשות ההושענות יפים, משום זה אלי ואנוהו (שמות טו, ב). וטוב לכתחלה שיהיה עכ"פ ג' בדין, ובשם האר"י כתבו ה' בדין. וקושרם יחד.³²

²⁴ שו"ע ונו"כ שם ב

²⁵ והטעם שאנו חובטים את הערבה בקרקע, מבואר בתשובת הגאונים (שערי תשובה סימן שמ"א), בשם הקדמונים, על פי מה שאמרו במדרש לקח טוב (פרשת אמור סימן פ"ט): לולב דומה לשררו של אדם, הדם דומה לעינים, ערבה דומה לפה, והאתרוג דומה ללב. ובהיות שעד יום הושענא רבה, ישראל מרבים במצות, וכמו שאמרו בראש השנה (י"א ע"א) ירח האיתנים זה תשרי, שישראל איתנים ותקיפים בו במצות, ואם היה בא השטן לקטרנ כנגדם, היה מתבטל על ידי ריבוי המצות, אך מכאן ולהבא אנו רומזים בחביטת הערבה בקרקע, שכל פה שיקום עלינו לקטרנ לא יוכל לנו, ויפול ארצה, וכאמור: כל כלי יוצר עליך לא יצלה וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' ע"כ. וכן כתב בספר תולעת יעקב, שצריך לחבוט הערבה דוקא על הארץ, כלומר לבער הדינים שלא ימצאו, ולהורידם עד עפר. שו"ת יחיה דעת חלק ג סימן מח

²⁶ שו"ע שם

²⁷ בשער הכוונות (דף ק"ה ע"א) שכתב, שצריך לחבוט חמשת בדי ערבה בהושענא רבה חמש פעמים על הקרקע, שמכוונות כנגד חמש גבורות, והחבטה על הקרקע היא לכוונת הכאת הדינים ושבירתם וירידתם למדת המלכות שבה, שנקראת קרקע עולם. והענין להחליש כח הגבורות כדי שיתמתקו ויתבשמו.

²⁸ מ"ב שם יט

²⁹ רמ"א שם וסעי' ז שיטת רש"י בסוגיין פירש, חביט חביט ולא בריך, לשון נענוע

³⁰ לקיים שיטת הרמב"ם (בפרק ז' מהלכות לולב הלכה כ"ב) כתב, שחובט בה על הקרקע או על הכלי. וכן כתב הרא"ש בשם הרי"ף גיאת.

³¹ שו"ע ונו"כ שם ד

³² מ"ב שם מז יז

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

וכבר התבאר שאין לחוש לחציעה בערבה מעיקר הדין, אך יש שחששו לכך ולכך קשרו הערבה בגבעולי ערבה רכים³³, ויש שקשרו בעלים מלולב³⁴. אך אפשר גם לקשרו בחוט או גומיה וראוי להשאיר מקום מרווח לאחיזת היד³⁵,

ה. בני קרייתא ומקשקשין בכרמיה ואוכלין בזיתיה ... אפקר זיתיה לחשוניא ותן פריטיא לקשקושי כרמיה

דמי שביעית³⁶ וכל שכן פירות שביעית עצמם, אין נותנים מהם אלא לאכילה, ולפיכך אין נותנים מהם שכר לאומנים אפילו לאותם העובדים בקרקע בהם גדלו אותם פירות.

ומשום כך מי שיש לו עצים שצריכים טיפול המותר בשביעית חייב להפקיר את פירותיהם ולשלם לפועליו מקום אחר ואינו ראשי לומר להם קחו פירות עץ זה בשכרכם. אבל נותן הוא להם מתנת הנם הגם שיודע שמחמת זה יעבדו הם עבורו בחינם³⁷.

וכן אין לשלם בהם לבעל בית מרחץ על אף שמשלם עבור הנאת הגוף ולא לספר וכדומה.

ואין פורעין מהם את החוב, ואפי' אם הדמים ישארו בקדושתן ואין מחללן, שהרי כסחורה שאסור בפירות שביעית. ואין משלמין מהן תגמולין כשחברו עושה עמו חסד, וזה בא לשלם לו גמולו לא ישלם לו משביעית שהרי זה ג"כ כפורע חובו אף על פי שאין חייב לפרועו ואסור אפי' אם מודיעו שהוא פירות שביעית, ואין פורעין מהן התחייבות לצדקה לעניים, וכן עני שמבקש צדקה בבית אין לתת לו מדמי שביעית דכיון שחייב ליתן לו הוי כפורע חובו מדמי שביעית, אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים ששולח לחברו מתנה בשביל שהוא ידידו ומכירו או בשביל שהוא עני אבל לא פסקו עליו ואינו חייב דכיון שאינו חייב אין כאן פריעת חוב והוי כמתנה וצריך להודיע.

ו. תשמטנה מלקשקש ונטשתה מלסקר ... אברויי אילני אסור סתומי פילי שרי

³³ לוח א"י להגרימ"ט זצ"ל שהגר"ש סלנט זצ"ל היה אונד הערבה בגבעולי ערבה דווקא
³⁴ אך לכאורה אין לקשור בעלי הלולב שיועד למצוה שהרי הוקצה למצותו, ועיין א"א בוטשאטש שם ד
³⁵ לחשוש שליטת הפמ"ג כמבואר בבכור"י יא
³⁶ רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה י - יא
³⁷ חזו"א שביעית סי' י"ג סקי"ז

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

מצות עשה³⁸ לשבות מעבודת הארץ³⁹ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר ושבתה הארץ שבת ליי' ונאמר בחריש ובקציר תשבות וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה⁴⁰ שנאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה⁴¹ או על הזמירה ועל הקצירה או על הבצירה. וכל מלאכות אלו האסורות בשנת השמיטה מן התורה, אסורות אפילו אם הן באות להציל את העין או הפירות⁴².

תולדות הזריעה לא נאסרו, אבל חכמים אסרו לעשות בשנת השמיטה כל מלאכה שהיא בגדר עבודת שדה אילן, כלומר כל מלאכה שנוהגים החקלאים לעשותה בשדותיהם.

כיצד החופר או החורש⁴³ לצורך הקרקע, או המסקל את הקרקע מאבנים, המזבל או המשקה וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכיוצא בהן מעבודת האילנות מכין אותו מכת מרדות מדבריהן⁴⁴.

ההפרש בין מלאכות האסורות מדאורייתא והאסורות מדרבנן שמלאכות האסורות מדאורייתא אסור לעשותן אפילו לשמור על קיום האילן (לאוקמי) כמו שנתבאר, והאסורות מדרבנן מותרות לאוקמי, שלא אסרו אלא

³⁸ רמב"ם שמיטה ויובל פ"א ה"א

³⁹ ונבולות ארץ ישראל עיין חזו"א שביעית סי' ג ס"ק לב אות א-ו

⁴⁰ ובמלאכות שביעית חייב אפילו אם עשאו בשינוי כיון שאין דין מלאכת מחשבת גבי פירות שביעית (דרך

אמונה בציון ההלכה שם ס"ק יא)

⁴¹ רמ"ב שם ה"ב

⁴² רמב"ם שם ה"י ועיין בית הלוי ח"ג סי' א אות ח

⁴³ עיין פאת השולחן סי' כ ס"ק א ובהזו"א סי' יז א שהרישה לרמב"ם אסורה מן התורה אלא שאין לוקים עליה

ועיין תוי"ט פ"ב מ"ב ועיין מנחת הינוך מצוה קי"ב (אות א') דהרישה בשביעית אין עוברים בלא תעשה רק

בעשה ושבתה, וזהו שנאמר (שמות ל"ד, כ"א) בחריש ונו'

⁴⁴ רמב"ם שם ה"ד

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

מלאכות הבאים להשביח (לאברויי)⁴⁵, ולא במלאכות הבאים להציל מן
ההפסד.⁴⁶

ולפיכך מותר לעשות מלאכות דרבנן, כל שאם לא תיעשנה לא יתבטלו הפירות בשנה זו, ויהיה
היזק ניכר בכמות ובאיכות הפירות.⁴⁷

וכן מותר במלאכות דרבנן אם עושה על מנת שלא יפסד השדה, או העץ⁴⁸ וצריך לעשות העבודה
בעצמו, רק לפי הצלת הגידולים, וכן כל נזק שניתן לתקנו בעבודה אחרי שנת השמיטה, אינו
בכלל הפסד ואסור לעשות בו מלאכה אלא יחכה עד אחר שנת השמיטה⁴⁹.

לפיכך משקין בית השלחין⁵⁰ בשביעית כלומר שדה שאין לה די במי גשמים וללא השקאה אין
הגידולים מתקיימים, בין אם הוא מחמת סוג הקרקע או מחמת סוג הגידולים, או בגלל תקופת
השנה ואפילו ספק אם יפסד מותר⁵¹.

גם באופן המותר בהשקאה, לא ישקה יותר מן ההכרח⁵² הן בכמות המים כלומר שלא יוסיף על
כמות המים הדרושה לקיום הגידולים, והן בשטח ההשקיה, שאם אינו צריך להשקות כל השדה
ישקה רק את החלק הנערך.

השקאה ודישון המתבצעים ע"י מחשב המכוון מערב שביעית, י"א⁵³ שאם ניכר שאין יד אדם
מפעילה את המערכת, כיון שאין חשש מראית העין מותר. ויש אוסרים להשקות ולדשן יותר מן

⁴⁵ ועיין בשו"ת מנחת שלמה חלק א סימן נא וז"ל "האם הותרו גם עבודות דאורייתא לאוקמי אילנא בכללא
דלאוקמי שרי, נראה דעבודות דאורייתא אסירי ... מ"מ נראה דמקום פסידא קיל טפי מסתם לאוקומי, גם
אפשר דהשקאה והרישה דנטיעות הם גם משביחי ואית בהו נמי משום אברויי, גם יש מקום לומר דהשקאה
והרישה שרגילין תמיד לעשותן חשיבי שפיר עבודת שדה וכרם ושפיר אסירי בדאורייתא משא"כ עבודה
שעושיין רק בדרך מקרה אפשר דרק לאברויי חשוב להקרא בשם עבודה ולא לאוקומי ועיין בשבת הארץ
פ"א ה"ב ובהל' שביעית להגרי"מ טוקצינסקי ז"ל שכתבו דמותר לאוקומי אף בזימור דאורייתא והסתמכו על
פי' הר"ח שם במס' ע"ז, ולא ידעתי שום הכרח כי זיהום וגיזום דהתם שקולין הם מדפריך התם בגמ' מזיהום
אגוזים. אבל מ"מ נראה כדבריהם, משום דמסתבר שגם אביי דסובר שגם תולדות אסירי מדאורייתא ג"כ
סובר דכללא דלאוקמי שרי".

⁴⁶ רמב"ם שם ה"י

⁴⁷ חזו"א סי' כא ס"ק ד וס"ק יז

⁴⁸ עיין בדיני שביעית בהוצאת דגל ההלכה שנת התש"ס פ"א אות כב שדעת הגרי"ש אלישיב שנוק זמני
בצמחי נוי, אינו בכלל נזק ניכר ואפילו מלאכות דרבנן אסורות כדי למנעו, וכגון שאסור להשקות דשא כדי
לשמור על צבעו הירוק אם ניתן לתקנו לאחר השמיטה.

⁴⁹ רמב"ם שם ה"ח חזו"א סי' כא אות יד יז

⁵⁰ ועיין בחזו"א סי' מז ס"ק א ג יג ובדרך אמונה ס"ק ע ובביאור ההלכה שם שכל שדה אילן הרי הוא כשדה
בית השלחין ועיין שם פרטי הדינים בזה ואכמ"ל

⁵¹ שם חזו"א סי' מז ס"ק ד וס"ק יד ד"ה וספק

⁵² עיין ברית עולם סי' א אות עג עד שעדיף שישקה בממטרה ולא ביד הואיל שההשקאה ביד חמורה יותר כיון
שעושה מלאכה בכל רגע ורגע בידים

⁵³ דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א מובא בספר דיני שביעית היו"ל ע"י דגל ההלכה מכון למחקר תורני שנת
התש"ס פ"י ע"ה

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

מכדי העורך, משום שאנו מצווים על שביתת הארץ והמעשה קודם השביעית גורם למניעת שביתת השדה.

השוטף מרפסת וכדומה והמים הם ללא חומרי ניקוי, יש להקפיד⁵⁴ שלא יזרמו המים לגינה. ואפילו דרך מרזב כיון שנהנה בהשקאה, וכמו כן יש להקפיד שלא יטפטפו מי המזגן למקום שיש בו צמחים באופן שאסור להשקותם⁵⁵.

וכן יש להזהר שלא ליטול ידיו במקום שגדלים צמחים אם המים יביאו תועלת לצמחים⁵⁶.

מותר לעבוע בצבע אדום אילן שמשיר פירותיו כדי שיראו אנשים ויבקשו עליו רחמים, כיון שאינו אלא שלא ישיר פירותיו ואינו אלא לאוקמי אילנא דהיינו להצילו מן ההפסד, אבל לעשות סגולה שיעשה פירות כגון לתלות עליו שטר סגולה, אסור כיון שעושה מעשה, אבל להתפלל עליו שיעשה פירות מותר כיון שאינו עושה מעשה⁵⁷.

וכן אילן שמשיר פירותיו מחמת שגזעו או ענפיו גדולים רבים מדאי, טוענין אותו באבנים כדי שיכחיש כוחו, ולא ישיר פירותיו כיון שאינו אלא להצילו מן ההפסד⁵⁸.

אסור לעדור כדי להשביח את האילנות או הצמחים, אבל אם אינו אלא כדי שלא יפסד העצם או האילן, וכגון שישנם בקעים בקרקע וע"י כן ימותו השורשים. מותר לעדור כדי לסותמם וכן כל כיו"ב⁵⁹.

מותר להניח מלכודות לחולדות או עכברים ושאר מזיקים כדי שלא יפסידו את הצמחים⁶⁰.

ענף שנסדק מותר לתמכו כדי שלא יוסיף להשבר, אך אסור להחזירו למצבו הראשון כדי שיתחבר על ידי כו"ב⁶¹.

וכן אסור לתמוך או לקשור עץ או צמח, כדי שיגדל לכוון מסוים אא"כ במניעת מלאכה זו יגרם נזק ניכר לצמח, כגון שהעץ יתעקם ביותר ולא יהיה ניתן לישרו אחר השמיטה, או שיש חשש שישבר לגמרי⁶².

⁵⁴ אמנם כשהמים זורמים דרך מרזב לגינה אע"ג שגם בזה יש להקפיד כיון שניכר שאין כוונתו להשקאה ואין זה דרך השקאה מדינא מותר עיין חו"א סי' יח ס"ק ו' וסי' יח ס"ק ד

⁵⁵ דרך אמונה בציון ההלכה ס"ק יח

⁵⁶ הוט השני פ"א אות י

⁵⁷ רמב"ם שם ה"ז דרך אמונה שם ס"ק ס"ם ובביאור ההלכה שם ד"ה סוקרין

⁵⁸ רמב"ם שם ודרך אמונה שם ס"ק ג

⁵⁹ רמב"ם שם

⁶⁰ חו"א סי' כא ס"ק יז ד"ה וכיון דרך אמונה שם ס"ק סז

⁶¹ משנה שביעית פ"ד מ"ו

⁶² חו"א שם סי' יז אות יג ספר השמיטה פ"ד אות א ס"ק ד ה

הצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הרף היומי

מסכת סוכה

אסור לנכש עשבים בשביעית בין ביד ובין בכלי, אמנם אם במניעת הניכוש יגרם הפסד לגידולים מותר לכסחם⁶³, ואם כסוח בלבד לא ימנע את הנזק מותר לעקור העשבים ביד, ואם אינו יכול לעקורם ביד מותר לעשות כן אף בכלי⁶⁴.

מותר לנכש אם עושה כן מחשש שריפה או נחשים וכיו"ב אבל יצמצם במידת האפשר שלא יהיה בכך תועלת לעמחים⁶⁵

מותר לנקות גינתו מפסולת וליכלוך כדרך שעושה בכל השנים, אם אינו אלא לצורך נקיון המקום⁶⁶.

במקום שיגרם נזק ניכר אם לא יזבל או ידשן, מותר לדשן בשביעית אך לכל צורך אחר אסור. ולפיכך צריך להניח בערב שביעית חומרי דישון שטווח פעולתם יהיה עד סוף שנת השמיטה⁶⁷. (כחומרים כימיים שאינם נמסים מיד)

הזומר את הגפן⁶⁸ דהיינו שחותך את הענפים היבשים או חלקי ענפים יבשים לתועלת האילן כדי שעיי"ז יצמח יותר טוב ויגדל ויתעבה⁶⁹ לוקה, ואפילו לא זמר אלא כל שהוא⁷⁰.

י"א שדוקא בגפן נאסרה הזמירה מן התורה אבל בשאר אילנות איסור זמירתם רק מדרבנן, אם נעשה לטובת האילן. אבל לכו"ע בעירת הפירות אפילו הוא לטובת האילן, חייב בכל האילנות משום לאו דלא תבצור, וכן אם זמר לצורך השבחת הקרקע חייב משום לאו תבצור⁷¹. וי"א שאיסור זמירה הוא בכל האילנות והזרעים והירקות והורדים⁷². והעיקר כדעה הראשונה.

לפיכך מותר לגזום בשאר אילנות⁷³. אם גזום מחמת שחושש שיפסד עיי"כ העץ⁷⁴. ואפשר שמותר גם לגזום גיזום שאינו אלא לצורך נוי⁷⁵.

⁶³ ועיי"ש שצריך לשקול כל עבודה ועבודה אם יש בזה חשש הפסד או אינו אלא הרווחה ובכיסוח דשא אם הוא למטרת השבחה ודאי אסור אבל אם הוא למטרת נוי או כדי שלא יתקלקל הדשא יעשה שאלת חכם

⁶⁴ הו"א סי' כא ס"ק יז

⁶⁵ עיין דיני שביעית בהוצאת דגל ההלכה שנת התש"ם פי"א סעי' י

⁶⁶ שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' נא אות י משפטי הארץ פ"ה סעי' ג

⁶⁷ הו"א סי' כא אות יז משפטי ארץ פ"ד אות ט

⁶⁸ רמב"ם שמיטה ויובל פ"א ה"ב הו"א סי' כא ס"ק טו

⁶⁹ עין ספר השמיטה פ"ג אות ב ס"ק א ג ד

⁷⁰ מנחת חינוך מצוה שכז

⁷¹ עיין הו"א סי' כא סעי' טו סי' יז ב סי' כו א סי' יט יד סוד"ה יש לתמוה ועיין אנלי מל זורע ס"ק ד

⁷² ספר השמיטה פ"ג אות ב ס"ק א ד

⁷³ ולא בגפן שאיסורו דאורייתא

⁷⁴ הו"א סי' כא ס"ק יז

⁷⁵ מנחת שלמה ח"א סי' נא אות ח

להצטרפות להלכות הרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

אסור לכסח הדשא אע"ג שאין כוונתו אלא להשוותו וליפותו.⁷⁶

מותר לזרד מאילן שיש לו ענפים יותר מדאי, בין את הענפים היבשים ובין את הלחים, כדי שלא יתקלקל ויטיבש עי"ז, אבל לא כדי שיעמוד על מתכונתו.⁷⁷

אילן שעושה פירות יותר מדאי, מותר לבעור פירותיו כדי שלא יטיבש ויתקלקל מחמת ריבוי הפירות, והוא בכלל אצולי מן ההפסד, אבל אסור לבעור כדי להעמידו על מתכונתו.⁷⁸

י"א⁷⁹ שבזמן הזה שאין היובל נוהג אין נוהגת שביעית מן התורה⁸⁰ אבל עכ"פ אסורה מדרבנן. וי"א⁸¹ שאף בזמן הזה שביעית נוהגת מן התורה, וי"א⁸² שאין שביעית נוהגת כלל בזמן הזה לא מן התורה ולא מדרבנן. והעיקר כדיעה הראשונה.⁸³

ז. אל יהלך אדם בערבי שבתות יותר משלש פרסאות... אלא לביתה אבל לאו שפיזיה אמאי דנקיט סמיך

מעיקר הדין אסור לאדם⁸⁴ שיהלך בערב שבת יותר מג' פרסאות מתחלת היום, כדי שיגיע למקום שביתתו בעוד היום גדול, ויוכל להכין שם צרכי

⁷⁶ ספר השמיטה שם ס"ק ד כיון שעכ"פ מועיל לגידול הצמח ועי"ש הערה 10 שבאן קשה להתיר כיון שאינו קוצץ בדרכו (אמנם אפשר שלדעת החו"א ששאר אילנות ודשאים דרבנן א"כ יהיה מותר וצ"ע)

⁷⁷ חו"א סי' כ ס"ק ה ד"ה מ"ק ג ע"א

⁷⁸ שם

⁷⁹ רמב"ם שם פ"י ה"ט

⁸⁰ בגמ' גיטין לו ע"א אמר אב"י בשביעית בזמן הזה ורבי היא דתניא רבי אומר וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים ועי"י ברש"י ד"ה בשביעית וז"ל "סבירא ליה לאב"י דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג לא נהגו שמיטין מדאורייתא ודאמרינן בערכין (דף לב) מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר ומצאתי בתלמידי רבינו יצחק הלוי שכתב במסכת גיטין בירושלמי מנין שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית אבל בת"כ ראיתי דשביעית נוהג בזמן שאין יובל נוהג ואומר אני שהוא מחלוקת" ועי"ש ד"ה בזמן שעתה אין נוהג שביעית כיון ש"עכשיו שבטלה קדושת הארץ" עיין חו"א סי' ג ס"ק ז שלענין קדושת א"י קיי"ל דקידשה לעתיד לבא (וכן עיין סי' ו ס"ק א) ומה שתרומה בזמן הזה דרבנן הוא משום שבעינן ביאת כלכם אבל שמיטה בזמן הזה דרבנן לדעת הרמב"ם בפ"ט מהל' שביעית ה"ב שכיון שאין נוהג יובל אין נוהג שביעית מדאורייתא וכן דעת הרשב"א יבמות פב ע"ב דפסק כמ"ד שלא קידשה לעתיד לבא וכן הסכים המ"מ וכן יש לסמוך לדינא בזמן הזה

⁸¹ דעת הרמב"ן בספר הזכות גיטין דף לו וכו"נ דעת האו"ז הלכות זרעים סי' שלב

⁸² חו"א סי' כג ס"ק ד ד"ה מן האמור שזהו דעת הרז"ה והראב"ד

⁸³ חו"א סי' ג ס"ק ז ח דרך אמונה שם ס"ק נה

⁸⁴ שו"ע נו"כ רמ"א

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

שבת⁸⁵. ואפילו במקרה בו אם ילך יותר מג' פרסאות יגיע לביתו, ובני ביתו אפשר ששמו אל לבם שמא יבא היום, והכינו גם בשבילו, וכוונתו שבביתו יהיה לו יותר עונג שבת, אעפ"כ אסור שמא לא שמו אל לבם.

וכל זה כשהולך ברגליו אבל אם רוכב על סוס בקרון או נוסע בכלי רכב, יכול לילך כמה פרסאות, ובלבד שלא ייסע מרחק שהוא יותר מ 4 שעות ו 48 דקות, וי"א שלוש שעות ושלושים דקות⁸⁶. וי"א שאם נוסע יכול אפילו אחר הצות היום⁸⁷.

ואם ידוע להם בודאי שיבא היום, כגון ששלח להם להודיעם או שהודיעם קודם נסיעתו מביתו, מותר לו לילך כל היום.

בימינו שרוב בני אדם ממינים צרכי שבת בריוח, אין נזהרים כלל מלילך יותר מג' פרסאות בכל ענין, כשהולך לביתו או להתארח בבית אחרים, במלון וכדומה.

אך אם נסע עם בני משפחתו וחוזר לביתו ולא הכין מראש צרכי שבת, וכן אם אינו נוסע לביתו אך אין לו קהילה יהודית להתארח בה וכדומה, חזר דינו לעיקר הדין, ואין לו לנסוע מרחק העולה על נסיעת 4 שעות ו 48 דקות. אולם מותר לנסוע אף יתר מכך למקומות שמעיו בהם לקנות אוכל מוכן⁸⁸.

וכל זה כשהוא במקום שיוכל להכין שם צרכי שבת או שאחרים יכינו לו, אבל אם הוא במקום שאי אפשר להכין צרכי שבת וגם אחרים לא יכינו לו, מוטב שילך אפילו כמה פרסאות אולי יגיע למקום שיוכל להכין שם צרכי שבת. או שאחרים יכינו לו, משישאר שם.

⁸⁵ והוא מדין מצות עונג שבת, אך ברמב"ם שבת פרק ל הלכה יא כתב טעם אחר וז"ל: זאין צריך לומר אם היה מתארח אצל אחרים שהוא מביטין מפני שלא הכינו להן דבר הראוי לאורחין. ובערוך השולחן כאן בסעי' אכתב וז"ל: ידאם יבא קודם הלילה ובביתו לא הכינו בעדו – יתבצע ולא יהיה לו או להם מה לאכול לכבוד שבת, וכן בבית אחרים, או שלא יהיה לו מה לאכול, או אם יתנו חלקם לא יהיה להם. ועוד חשב אחר, דבוודאי ירצו להכין בעדו בין בביתו בין בבית אחרים, ויתאחרו ויבשלו עם השיבה.

⁸⁶ שו"ע הרב כאן סעי' ג והוא שיעור שהוא מהלך ג' פרסאות של אדם בינוני המהלך ברגליו, ושיעור פרסה כתב המשנ"ב לעיל (סי' קי סקל"א) שהוא שמונת אלפים אמה, שהרי מיל אחד הוא אלפים אמה ופרסה היא ארבעה מילין. ושיעור זמן הליכת מיל, כתב לעיל (סי' צב סק"ג ולקמן סי' תנט סקמ"ו) שהוא 18 דק', ובבה"ל לקמן (שם ס"ב ד"ה הוי) כתב שיש אומרים שזמן הליכת מיל הוא 22.5 דקות ויש חולקים וסוברים שהיא 24 דקות וא"כ לשיטת השו"ע שמיל 18 דק' השיעור הוא שלוש שעות ושלושים דקות, ולכאורה כאן באיסור הרבנן יש מקום להקל ובצירוף שיטת הב"ה להלן.

⁸⁷ דעת הב"ה מובא במ"ב ס"ק א ובפמ"ג א"א א כתב בטעם הדבר, שכן נוסע בעגלה יכול לשער את משך זמן הנסיעה, משא"כ ההולך ברגליו, יש לחוש שמא יתעייף ותימשך הליכתו יותר ממה שחשב בתחילה
⁸⁸ כף החיים ח

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת סוכה

גם בימינו, וגם אם נוסע למקום שמוכנים עבורו צרכי שבת. צריך להגיע למחוז חפצו לכל הפחות שעה קודם כניסת השבת⁸⁹, והנוסע במונית יהודית יש להקדים את נסיעתו בשיעור כזה שיוכל הנהג לשוב לביתו בעוד יום ולא יבוא בשל כך לחילול שבת ח"ו⁹⁰.

⁸⁹ בשו"ת אור לציון ח"ב פט"ז תשובה ו' והחזו"א היה נוהג (מעשה איש ח"ב עמ' קנ) שלא לנסוע בערב שבת מחוץ לעיר אחר הצות היום, וכן היה נוהג הגרי"י קניבסקי שלא לנסוע בערב שבת נסיעה שאורכה ארבע שעות ומעלה (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ב הע' 61).

⁹⁰ אור לציון שם תשובה ז